

YANGI O'ZBEKISTONDA ERKIN IQTISODIY HUDUDLARGA E'TIBOR VA ULARDA YARATILGAN SOLIQ IMTIYOZLARINING AYRIM JIHALTLARI XUSUSIDA

Qo'lyev U.R.

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya. *Maqolada erkin iqtisodiy hudud (zona) tushunchasi va uning mohiyati, o'ziga xos xususiyatlari, unga doir qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlarning ahamiyati, Yangi O'zbekistonda erkin iqtisodiy hududlarda yaratilgan soliq imtiyozlarining ayrim jihatlari haqida so'z yuritilgan. Unda erkin iqtisodiy hududlarda ishlab chiqarish, tadbirkorlik, savdo, transport logistika xizmatlarini rivojlantirish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar hamda bu borada davlat tomonidan yaratib berilgan imtiyozlari bayon qilingan.*

Kalit so'zlar: *Erkin iqtisodiy hudud, soliq, imtiyoz, davlat, qonun, qaror, moliya, daromad, korxonona, transport, infratuzilma, bojxonona, tadbirkorlik, subyekt, savdo.*

Аннотация. *В статье рассматривается понятие свободной экономической зоны и ее сущность, особенности, значение принятых в отношении нее правовых документов, а также некоторые аспекты налоговых льгот, создаваемых в свободных экономических зонах в Новом Узбекистане. Описаны меры, реализуемые в свободных экономических зонах для развития производства, предпринимательства, торговли, транспортно-логистических услуг и привлечения иностранных инвестиций, создаваемых льгот государством.*

Ключевые слова. *Свободная экономическая зона, налог, льгота, государство, закон, решение, финансы, доходы, предприятие, предпринимательство, транспорт, инфраструктура, таможня, субъект, торговля.*

Annotation. *The article discusses the concept of a free economic zone and its essence, features, the significance of the legal documents adopted in relation to it, some aspects of tax benefits created in free economic zones. The measures implemented in free economic zones for the development of production, entrepreneurship, trade, transport and logistics services and attracting foreign investment, as well as issues of tax incentives created by the state are described.*

Keywords. *Free economic zone, tax, benefit, state, law, decision, finance, income, enterprise, entrepreneurship, transport, infrastructure, customs, subject, trade.*

1. Kirish.

Mamlakatning barqaror rivojlanishini ta'minlashda erkin iqtisodiy hudud (EIH) lar muhim rol o'ynaydi. Bu hududlarda tashkil etilgan iqtisodiyot tarmoqlari mamlakat aholisining sanoat, qishloq xo'jaligi, oziq-ovqat va boshqa turdagi mahsulotlarga bo'lgan

ehtiyojni ta'minlashda, qayta ishlash sanoati tarmoqlarini hamda hom ashyoga bo'lgan ehtiyojini qondirishda muhim ahamiyatga ega. Erkin iqtisodiy hududlar jahon xo'jaligi va milliy iqtisodiyotlar rivojlanishida asosiy o'rin egallaydi. Umuman, erkin iqtisodiy hudud, bu yangi ishlab chiqarish quvvatlarini barpo etish, yuqori texnologik ishlab chiqarishni rivojlantirish, zamonaviy raqobatbardosh, import o'rnini bosuvchi, eksportga yo'naltirilgan tayyor sanoat maxsulotlarini ishlab chiqarishni o'zlashtirishga faol jalb etish, shuningdek, ishlab chiqarish, muhandislik-kommunikatsiya, yo'l-transport, ijtimoiy infratuzilmani va logistika xizmatlarini rivojlantirishni ta'minlash maqsadlarida tashkil etiladigan hududdir.

Erkin iqtisodiy hududlarning mukammal faoliyat yuritishlarida shuningdek, bir qancha omillar muhim rol o'ynaydi. Ular quyidagilardir:

-tabiiy –geografik va iqlim omili, ya'ni hududning geografik o'rni, tabiiy iqlim sharoiti, mintaqada ushbu omillar bilan bog'liq ishlab chiqarish sohalaridan kelayotgan daromadlar kabilar;

-ijtimoiy-demografik omil, mazkur hududlarda aholi sonining o'sishi, kamayishi, hududda tug'ilishning holati, yoshlar salmog'ining o'zgarishi kabilar. Mazkur omillar shubhasiz, erkin iqtisodiy hududlarda ishlab chiqarish, savdo, tijorat, investitsion faoliyat va boshqa sohalar rivojiga ma'lum ma'noda ta'sir ko'rsatadi.

2. Tadqiqot metodologiyasi.

Maqolani yoritishda davlatning erkin iqtisodiy hududlarga oid olib borayotgan soliq va investitsiya siyosatiga oid faoliyatini baholash ko'rsatkichlarini aniqlashtirish, uni yanada rivojlantirish strategiyasi negizida mavjud muammolar hamda ularni hal qilishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlashning ayrim uslubiy mezonlari asos qilib olindi. Maqola iqtisod va moliya yo'nalishlari doirasidagi fanlarda qabul qiyoslash, eksperiment, kuzatish, empirik va nazariy tahlil, sintez va analitik tahlil, taqqoslash, ryejalashtirish, maqsad yo'lida vazifani yo'naltirish, ya'ni tadqiqot obyektining muhim xususiyatlarini o'rganish usullaridan foydalangan holda yoritildi.

Tahlillar asosan Yangi O'zbekistonda 2017-2023-yillar oralig'idagi davrda erkin iqtisodiy hududlarda amalga oshirilgan chora-tadbirlar va natijalarni qamrab olgan. Bundan tashqari, fiskal va soliq islohotlari samaradorligini baholash uchun metodlar, birinchisi mahalliy erkin iqtisodiy hududlar faoliyati tahliliga, ikkinchisi dunyoning ayrim davlatlarida shakllangan erkin iqtisodiy hududlar faoliyatiga bag'ishlandi. Bunda 2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasida belgilab berilgan strategik maqsadlarga ham nazariy-metodologik tamoyil sifatida tayanildi.

3. Tahlil va natijalar.

Erkin iqtisodiy hududlarni faoliyat turi va hududiy xususiyatlariga qarab ikki turga bo'lish mumkin: 1. Anklav (yopiq) - EIHDa ishlab chiqarilgan barcha mahsulotlar eksportga chiqarishga yo'naltirilgan bo'lib, asosiy maqsad erkin almashinadigan valyutada daromad olishdan iborat bo'ladi. 2. Integratsion - mamlakatni xalqaro mehnat taqsimotiga keng jalb qilish maqsadida ochiladi. Jahon iqtisodiyotida faoliyat ko'rsatuvchi erkin iqtisodiy hududlarning quyidagi shakllari keng tarqalgan:

1. Ekin savdo hududi.
2. Offshor hududlar .
3. Ilmiy-texnologik hududlar.
4. Kompleks erkin iqtisodiy hududlar.

Agar dunyo tajribasiga e'tibor qaratilsa, dastlabki erkin iqtisodiy hududlar tashqi savdoni faollashtirish uchun 1934-yil AQSHda tashkil etilgan. 1957-yilga kelib Irlandiyaning "Shenon" aeroportida EIHD ochildi. Bu hududni ochishdan maqsad 300 ta qo'shimcha ish joy yaratish edi. Keyinchalik Shenondagi EIHDning rivojlanishi natijasida bu

hududda 23 mingdan ortiq kishi ish bilan band edi. Demak, erkin iqtisodiy hududlarning ochilishi milliy iqtisodiyot rivojlanishiga asosan ijobiy ta'sir ko'rsatgan. Shu sababli O'zbekistonda ham erkin iqtisodiy hudud ochishga qaror qabul qilindi .

O'zbekiston mustaqilligi yillarida ishlab chiqarish, tadbirkorlik, savdo, aholiga servis xizmati ko'rsatish va tashqi iqtisodiy aloqalarni yo'lga qo'yish, xorijiy investitsiyalarni joriy etish va rivojlantirish maqsadida ko'plab imtiyozlar joriy qilindi. Shu bilan birgalikda, jahon iqtisodiyotida yuz berayotgan iqtisodiy jarayonlar ham hisobga olindi va shu asosda malakatning o'z iqtisodiy taraqqiyot yo'li belgilab olindi. Avvalombor EIH to'g'risidagi qonunlar va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Ushbu qonunlar orasida shubhasiz, O'zbekiston Respublikasining "Erkin iqtisodiy zonalar to'g'risida"gi Qonuni (1996) ham muhim ahamiyat kasb etdi. Ushbu qonunda O'zbekistonda erkin faoliyat yurituvchi iqtisodiy zonalar tashkil etishning huquqiy mexanizmlari va ular negizida kichik tadbirkorlik subyektlari tashkil etishning negizlari asoslab berildi (Qaror, 2017).

Navoiy erkin industrial - iqtisodiy hudud faoliyati samarali bo'lsa albatta bunga o'xshash hududlar respublikamizning boshqa joylarida ham tashkil etildi. Masalan, keyingi yillarda O'zbekistonda EIH lar faoliyatini takomillashtirish borasida talay ishlar amalga oshirildi. Ular orasida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Erkin iqtisodiy zonalar faoliyatini faollashtirish va kengaytirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi (2016-yila), "O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Erkin iqtisodiy zonalar va kichik sanoat zonalar faoliyati samaradorligini oshirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori hamda Yangi O'zbekiston davrida esa O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Erkin iqtisodiy zonalar faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi (2017-yil) qarori va ushbu sohaga tegishli boshqa normativ-huquqiy hujjatlarda mazkur hududlarda erkin ishlab chiqarish zonalar va tadbirkorlikni rag'batlantirish, istiqbolli texnologiyalarni joriy etish maqsadida xo'jalik-moliyaviy faoliyatning alohida tartiboti joriy etiladigan hududlar ekanligi belgilab berildi (Qaror, 2017)

Yangi O'zbekiston davriga kelib, masalan 2018-yilgacha mamlakatimizda 16 ta erkin iqtisodiy zona faoliyat yuritgan edi, 2019-yil yakuniga kelib ular soni 21 taga yetgan bo'lsa, 2023-yil boshida ular 23 taga yetgan va 348 ta kichik sanoat zonasi faoliyat olib borgan bo'lsa, 2023-yil 1-martga qadar yangi 14 ta maxsus iqtisodiy zona tuzilishi ko'zda tutildi. Shunda ularning umumiy soni 36 taga yetishi belgilandi . Bu zonalardagi tadbirkorlar 10 yilgacha mol-mulk, yer, suv resurslari va foyda soliqlaridan ozod qilinishi ko'zda tutildi. 2022-yilgacha erkin iqtisodiy zonalarda umumiy qiymati 2,6 mlrd dollarlik 453 ta loyiha amalga oshirilib, 36 mingga yaqin ish o'rni yaratilgan. Kichik sanoat zonalarida esa 5 trln so'mlik 1497 ta loyiha ishga tushirilib, 36 mingdan ziyod kishining bandligi ta'minlangan. Xususan, "Navoiy", "Angren", "Jizzax", "Urgut", "G'ijduvon", "Ko'qon" va "Hazorasp" erkin iqtisodiy zonalarida umumiy qiymati 486 million dollarga teng 62 ta loyiha amalga oshirilgan, 4,6 mingdan ortiq ish o'rni yaratilgan. Mamlakatimizda kichik sanoat zonalar qariyb 100 taga yetdi (Qaror, 2021).

Erkin iqtisodiy zonalar faoliyatiga oid ta'riflarda ushbu iqtisodiy tuzilmalar mexanizmi turlicha tavsiflangan bo'lsa-da, ular faoliyatini belgilovchi umumiy xususiyatlar quyidagilardir:

- mazkur iqtisodiy tuzilmalar davlat hududidan ma'muriy ajratilgan holda tashkil etiladi;

- ushbu iqtisodiy hududlar alohida boshqaruv apparati, mustaqil tasarruf etadigan byudjetga ega bo'ladi;

- zonalarda faoliyat ko'rsatadigan korxonalar muayyan muddatga to'la yoki qisman daromad soliqlaridan ozod qilinadi. Erkin iqtisodiy hududlarni ularga yaratib berilgan imtiyozlarni quyidagi guruhlarga ajratish mumkin:

- tashqi savdo imtiyozlari. Ularda o'ziga chos bojxona-ta'rif tizimining amal qilinishi nazarda tutiladi (eksportimport bojarining kamaytirilishi yoki umuman olib tashlanishi), undan tashqari savdo operatsiyalarining soddalashtirilgan tartibi qo'llaniladi;

- soliq imtiyozlari. Tadbirkorlik faoliyatining aniq turlari bo'yicha soliq rag'batlarini amalga oshirish. Soliq bazasi (foyda, mol-mulk bahosi va boshqalar), soliq bazasining tarkiblari (amortizatsiya ajratmalari, ish haqi ushlanmalari, transport, ilmiy konstruktorlik ishlari), soliq stavkalari darajasining pasaytirilishi yoki ma'lum vaqt mobaynida soliqlardan to'la ozod qilish kabi imtiyozlar qo'llaniladi;

- moliyaviy imtiyozlar. Bu imtiyozlar kommunal xizmatlari uchun to'lovlarni, yerdan va ishlab chiqarish xonalaridan foydalanish ijara to'lovlarini pasaytirish hamda imtiyozli kredit va ssudalar ko'rinishida namoyon bo'ladi (Farmon, 2017).

Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 26-oktyabrdagi "Erkin iqtisodiy zonalar faoliyatini jadallashtirish va kengaytirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi Farmonining 3-bandiga muvofiq EIH larda faolyat yuritayotgan tadbirkorlik subyektlari uchun xorijiy investitsiyalar hajmi tadbirkorlik sohalariga to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarni jalb etadigan korxonalar asosiy faoliyati bo'yicha daromad solig'i, mulk solig'i, ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish va hududlarni obodonlashtirish solig'i, mikrofirma va kichik korxonalar uchun belgilangan yagona soliq to'lashdan, shuningdek, ryepublika yo'l jamg'armasiga majburiy ajratmalar to'lashdan ozod qilinishi belgilangan. Ular quyidagicha:

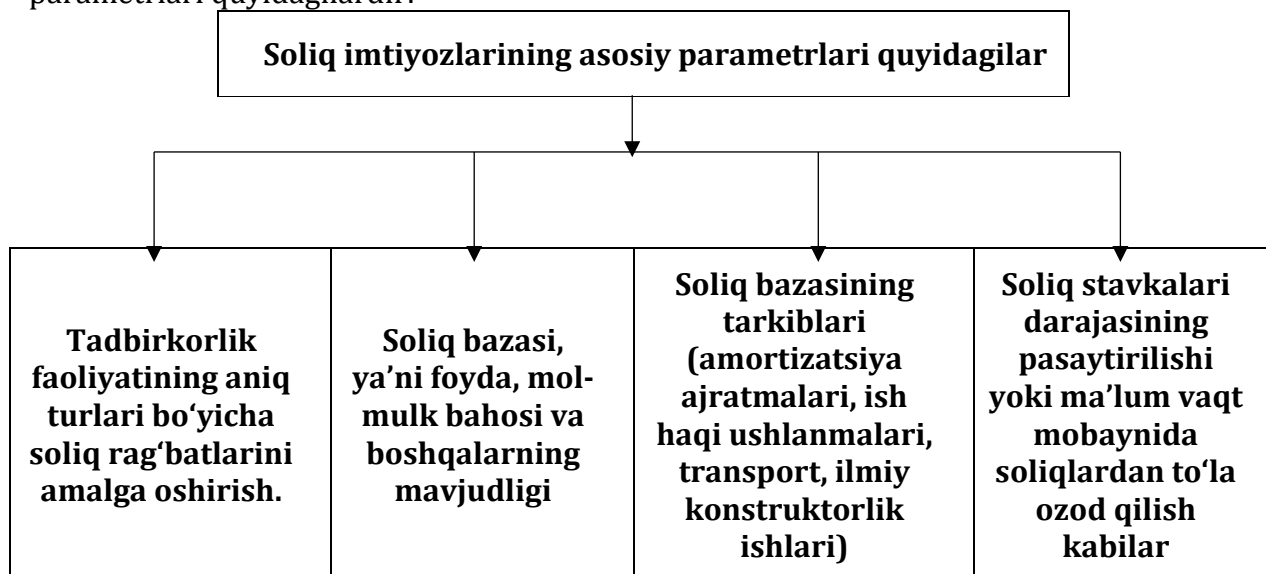
1-jadval

Kiritladigan investitsiya miqdori	Soliq imtiyozi muddati
300 ming AQSH dollaridan 3 million AQSH dollarigacha	- 3 yil muddatga;
3 milliondan ortiq AQSH dollaridan 10 million AQSH dollarigacha	- 5 yil muddatga;
10 million AQSH dollaridan ortiq bo'lganda	- 7 yil muddatga.

Shuningdek, 2021-yil 14-sentyabrdagi "Maxsus iqtisodiy zonalar ishtirokchilarini yanada qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi Prezident qarori (PQ-5243-son) qabul qilindi. Qarorga ko'ra, 2020-yil 1-yanvardan maxsus iqtisodiy zonalar ishtirokchilariga foyda solig'i bo'yicha imtiyozlar bekor bo'lganligi munosabati bilan mazkur soliq imtiyozlarining foydalanilmay qolgan qismi 2020-yil 1-oktyabrgacha maxsus iqtisodiy zona ishtirokchilarining reysteriga kiritilgan sanadan boshlab 3 yildan 10 yilgacha muddatlarda to'liq qo'llaniladigan bo'ldi. Maxsus iqtisodiy zonalar ishtirokchilariga 2021-yil 15-sentyabrdan maxsulot ishlab chiqarishda va o'z ehtiyojlari uchun foydalaniladigan butlovchi buyumlar, xomashyo va materiallarni import qilganda QQS va bojxona bojini foizlar hisoblanmagan va ularning to'lanishini ta'minlash talab etilmagan holda 120 kungacha muddatga kechiktirib (bo'lib-bo'lib) to'lash huquqi berildi. Maxsus iqtisodiy zonalarining ishtirokchilariga ortiqcha QQS 7 kun ichida qoplab beriladi. Bunda, kameral soliq tekshiruv natijalariga ko'ra qoplangan QQS summasi asossizligi aniqlangan taqdirda, mazkur summa belgilangan tartibda undirilishi belgilandi. Ma'lumot uchun, 2020-2021-yillarda EIZ larda ro'yxatdan o'tgan korxonalar tomonidan qariyb 242,2 mlrd.so'm miqdorida foyda solig'i bo'yicha imtiyozdan foydalangan. Maxsus iqtisodiy zonalarining ishtirokchilari qo'shilgan qiymat solig'i va boshqa soliqlar bo'yicha imtiyozlardan Soliq kodeksiga muvofiq foydalaniladilar. Soliq imtiyozlarning amal qilish muddati maxsus iqtisodiy zona ishtirokchisining guvohnomasi olingan kundan e'tiboran hisoblab chiqariladi¹.

¹ <https://lex.uz/docs/5633649>

Bunday imtiyozlarning belgilanishi kichik biznes shakllarini tashkil etishda ishlab chiqarishni zamonaviylashtirish, eksport imkoniyatlarini kengaytirishda yanada ahamiyatlidir (Farmon, 2017). Yuqorida qayd etilganidek soliq imtiyozlarining asosiy parametrlari quyidagilardir:

1-rasm. Soliq imtiyozlarining asosiy parametrlari

Ma'lumki, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 26-oktyabrdagi "Erkin iqtisodiy zonalar faoliyatini jadallashtirish va kengaytirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi Farmoniga muvofiq, respublikada ishlab chiqarilmaydigan va loyihalarni amalga oshirish doirasida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadigan ro'yxat bo'yicha chetdan olib kelinadigan qurilish materiallari uchun bojxona to'lovlari (bojxona rasmiylashtiruv yig'imlaridan tashqari) to'lashdan ozod etildi. Shuningdek, hududlardagi mahalliy mineral-xom ashyo resurslarini chuqur qayta ishlaydigan va yuqori qo'shimcha qiymatga ega raqobatdosh mahsulotlar ishlab chiqaradigan yuqori texnologiyali va mahalliyashtiriladigan zamonaviy korxonalarni tashkil qilish uchun to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarni, avvalambor, xorijiy investitsiyalarni faol jalb etish, erkin iqtisodiy zonalarining muayyan sohaga ixtisoslashuvini qo'llab-quvvatlash va ularda sanoat kooperatsiyasini rivojlantirishga zamin yaratadi.

Maxsus iqtisodiy zonalarining ishtirokchilariga kiritilgan investitsiyalar hajmiga qarab, mol-mulk, solig'idan, yer solig'idan va suv resurslaridan foydalangani uchun soliqdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori bilan belgilangan muddatga ozod qilish tarzida soliq imtiyozlari beriladi. Soliq imtiyozlari faqat investor va Maxsus iqtisodiy zona direksiyasi o'rtasida tuzilgan Maxsus iqtisodiy zona hududiga investitsiya kiritish to'g'risidagi bitimda nazarda tutilgan maxsus iqtisodiy zona ishtirokchisining faoliyati turlariga nisbatan tatbiq etiladi. Maxsus iqtisodiy zonalarining ishtirokchilari qo'shilgan qiymat solig'i va boshqa soliqlar bo'yicha imtiyozlardan foydalaniladilar. Soliq imtiyozlarining amal qilish muddati maxsus iqtisodiy zona ishtirokchisining guvohnomasi olingan kundan e'tiboran hisoblab chiqariladi.

Maxsus iqtisodiy zonaning ishtirokchisi maqomidan mahrum etilganda tadbirkorlik subyekti maxsus iqtisodiy zona ishtirokchilariga beriladigan soliq imtiyozlari va boshqa preferensiyalardan maxsus iqtisodiy zona ishtirokchisi maqomidan mahrum etilgan oying birinchi kundan e'tiboran foydalanishga haqli emas. Agar maxsus iqtisodiy zona ishtirokchisi investitsiyalar hajmini soliq imtiyozlarining uzoqroq amal qilish muddatini nazarda tutadigan miqdorgacha oshirsa, u investitsiyalarning haqiqiy hajmiga muvofiq soliq imtiyozlarining amal qilish muddatini uzaytirishga haqli. Bunda, agar investitsiyalar

hajmining oshishi imtiyozlarning avvalgi amal qilish muddati tugaganidan keyin amalga oshirilsa, soliq imtiyozlari imtiyozlarning uzoqroq amal qilish muddatiga bo'lgan huquq yuzaga kelgan oydan keyingi oyning birinchi kunidan e'tiboran qo'llaniladi. Maxsus iqtisodiy zonalarda maxsus bojxona, soliq rejimi, shuningdek fuqarolarning kirish, chiqish va bo'lish rejimi, mehnat munosabatlari, moliya-kredit faoliyatini amalga oshirish shartlari hamda investitsiyalarni jalb qilish, tadbirkorlikni rivojlantirish va maxsus iqtisodiy zonani ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishni rag'batlantirishga qaratilgan boshqa rejim o'rnatilishi mumkin.

Shu o'rnida maxsus erkin iqtisodiy zonalarda ishlab chiqarilayotgan maxsulotlar hajmi va ularni eksport qilish ko'rsatkichlarining holati ham muhim ahamiyat kasb etishini qayd etish lozim. Vaholanki, bunday ko'rsatkich yildan-yilga o'sib borgan. Bu borada SH. Masudovning yozishicha, EIHLarda amalga oshirilgan loyihalarga ko'ra ishlab chiqarilgan va eksportga yo'naltirilgan maxsulotlar to'g'risidagi ma'lumotlar quyidagicha aks etgan:

2-jadval

2021 yilda O'zbekistondagi eng yirik EIHLarda amalga oshirilgan loyihalar ko'rsatkichlari

№	Erkin iqtisodiy zona nomi	Ishlab chiqarilgan maxsulot hajmi (mlrd. so'm)	Eksport hajmi (mln. doll)
1	Navoiy erkin iqtisodiy zonasi	3580,0	58,65
2	Angren erkin iqtisodiy zonasi	5376,4	62,60
3	Jizzax erkin iqtisodiy zonasi	2195,8	29,58
4	Urgut erkin iqtisodiy zonasi	1750,0	56,56
5	G'ijduvon erkin iqtisodiy zonasi	540,8	32,55
6	Qo'qon erkin iqtisodiy zonasi	1753,1	56,78
7	Xazorasp erkin iqtisodiy zonasi	708,0	8,48
8	Sirdaryo erkin iqtisodiy zonasi	1405,5	58,1

Hududlarda yangi kichik sanoat zonalarini tashkil etish va faoliyat yuritayotganlarning samaradorligini oshirish asosida ishlab chiqarish va xizmatlar ko'rsatish hajmi oshishiga, aholining bandligi ortishiga erishiladi. Zonalarda eng yaxshi samara bergan choralar quyidagilardan iboratdir:

- iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish-ijtimoiy farovonlikni o'ziga mo'ljal qilib olgan zonalarga nisbatan rag'bat va imtiyozlarning aniq bir tizinigaga ega bo'lgan zonalarda ancha muvaffaqiyatli faoliyat olib borgan;

- davlat va mahalliy soliqlarni kamaytirish, investitsiya uchun kreditlar berish;

- sotish, mulk, aylanma mablag'lar soliqlarini kamaytirish;

- ish joylarini kreditlash dasturlari;

- mahalliy hokimiyatning qatnashuvi va manfaatdorligi. Ayrim tadqiqotchilar erkin iqtisodiy zonalarda samarali faoliyat yuritishi uchun o'zlashtirilishi lozim bo'lgan yerlar va ularda ishlab chiqarishlarni mahsuldorligi, unumdorligini tiklash, mintaqa aholisi uchun juda ko'p miqdorda ish joylarini yaratish, ijtimoiy va xususiy sektorlar o'rtasida kooperatsiyani rivojlantirish kabi omillarni muhim, deb hisoblashmoqda.

Samarasiz erkin iqtisodiy zonalarda tajribasini tahlil qilib, zona faoliyatini rejalashtirish bosqichida qator yo'l qo'yilgan quyidagi xato va kamchiliklarni ham qayd etishimiz lozim:

- zona uchun muvaffaqiyatsiz joyning tanlanganligi, masalan, yer va havo transporti yaxshi rivojlanmagan joyda joylashtirilishi;

- infratuzilmaning asosiy obyektlarini yaratishga yetarli e'tibor berilmaslik, masalan, aloqa vositalari va energiya bilan ta'minot talab darajasida emasligi;

- zona ma'muriyatining turli xil hukumat organlari bilan tashkiliy aloqalarining yetarli darajada rivojlanmaganligi, masalan, moliya vazirligi, bojxona boshqarmasi, soliq qo'mitasi kabilar bilan aloqalar, chunki ish yaxshi natija berishi uchun ular bilan yaxshi aloqa hamda ularning qo'llab-quvvatlashi zarur;

- zonani boshqarishda byurokratik uslublardan keng va ko'p foydalansa, ish samarasi pasayadi.

Shu o'rinda 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasida erkin iqtisodiy va sanoat zonalariga ham e'tibor qaratilganligi ahamiyatli ekanligini ta'kidlash o'rinli. Strategiyada yangi kichik sanoat zonalarini tashkil etish va faoliyat yuritayotganlarining samara-dorligini oshirish maqsadida quyidagilar nazarda tutilgan:

kichik sanoat zonalarini ishtirokchilarining zaruriy muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlariga ulanish holatini tanqidiy o'rgangan holda tegishli chora-tadbirlar rejasini tasdiqlash;

kichik sanoat zonalariga ularning ixtisoslashuvi, hududning resurs salohiyatini inobatga olgan holda, ishlab chiqarishning to'liq siklini amalga oshiruvchi tadbirkorlik subyektlarini joylashtirish;

investitsiyaviy loyihalarni amalga oshirish va ishtirokchilarga yuklatilgan majburiyatlarning ijrosi yuzasidan tizimli monitoring olib borish;

kichik sanoat zonalarini hududida yangi investitsiyaviy loyihalarni amalga oshirishda tijorat banklarining ishtirokini kengaytirish kabilar (SH.Maxsudov, 2022).

4. Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, erkin iqtisodiy hudud bu yangi ishlab chiqarish quvvatlarini barpo etish, yuqori texnologik ishlab chiqarishni rivojlantirish, zamonaviy raqobatbardosh, import o'rnini bosuvchi, eksportga yo'naltirilgan tayyor sanoat maxsulotlarini ishlab chiqarishni o'zlashtirishga faol jalb etish, shuningdek, ishlab chiqarish, muhandislik-kommunikatsiya, yo'l-transport, ijtimoiy infratuzilmani va logistika xizmatlarini rivojlantirishni ta'minlash maqsadlarida tashkil etiladigan hudud ekanligiga guvoh bo'ldik.

Yangi O'zbekistonda EIH larda yaratilgan imtiyozlar, ayniqsa soliq imtiyozlari natijasida mazkur hududlarda bojxona, soliq rejimi, shuningdek, ishlab chiqarish, mehnat munosabatlari, moliya-kredit faoliyatini samarali tarzda amalga oshirish, ishlab chiqaruvchilar erkin faoliyatini shakllantirishga xizmat qilayotganligini tasdiqladi. Ayniqsa 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasida erkin iqtisodiy va sanoat zonalariga ham e'tibor qaratilganligi va ularda yaratilgan imtiyozlar ushbu hududlarning kelajakda yanada istiqbolli ekanligini tasdiqlaydi.

Tadqiqotlar asosida ilgari surilayotgan takliflar quyidagilardan iborat:

1. Erkin iqtisodiy hududlarda xorijiy investorlar hamda mahalliy tadbirkorlar va ishlab chiqaruvchilarga taqdim etilayotgan soliq imtiyozlarining minimal miqdorini kamaytirish zarur. Ayniqsa bunday imtiyozlarni mahalliy tadbirkorlarga joriy etish muhim. Bu holat mahalliy tadbirkorlar uchun keng imkoniyatlar yaratilishiga, hududlarda ishlab chiqarishni, aholi daromadlarini o'sishiga, qo'shimcha qiymat solig'ini shakllanishiga hamda yangi ishchi o'rinlari yaratilishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi;

2. Erkin iqtisodiy hududlarda ishlab chiqarish, investitsiya va tijorat yo'nalishlari barqaror taraqqiyotini ta'minlash uchun hududlarning ijtimoiy-demografik holati, aholi soni va yoshlar salmog'ining holati kabi omillarni ko'proq inobatga olish, kabilar.

Adabiyotlar:

Farmon (2017) O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Erkin iqtisodiy zonalar faoliyatini jadallashtirish va kengaytirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi. // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 15-son, 252-modda, №33.

Maxsudov SH. (2022) Erkin iqtisodiy zonalarining mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishdagi o'rni. Ssientifik progress. Volume-3. Issue-4.

Qaror (2017) O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Erkin iqtisodiy zonalar va kichik sanoat zonalarini faoliyati samaradorligini oshirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risidagi 25.10.2017-y., 07/17/3356/0179-son;

Qaror (2021) O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maxsus iqtisodiy zonalar ishtirokchilarini yanada qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori PQ-5243-son, 14.09.2021/ <https://uz/uz/news/detail.php?ID=44392>

Qaror (2022) O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. // Yangi O'zbekiston. № 22. 1-fevral.